

PRIPOVIJEDANJE U KRŠĆANSKOM NAVJEŠTAJU, U ŠKOLSKOM VJERONAUKU I U ŽIVOTU*

BRUNO FERRERO – ANTONIO BOLLIN

Centro Evangelizzazione e Catechesi »Don Bosco«
Elledici
10096 Leuman (To)
Italia

Primljeno: 15. 11. 2003.

UDK 268:82](047.53)

1. PRIPOVIJEDANJE U VJERONAUKU

Don Bruno Ferrero, torinski svećenik salezijanac, stručnjak u problemima odgoja, poznat je prije svega po svojim pripovijestima, pričama i bajkama. Zamolili smo ga da nam pomogne produbiti značenje vrednote i ljepote pripovijedanja u životu, u kršćanskom navještaju i, napose, u školskom vjeronauku.

Među brojnim vještinama vjeroučitelja spominje se i njegova sposobnost pripovijedanja. Pripovijedanje je naime važan čimbenik u pristupu religijskoj stvarnosti, a to se u školi događa naročito i sustavno u školskom vjeronauku. Tu učenik uči, usvaja religiozni govor, koji je obilježen tipičnim elementima kao što su npr. simbol i metafora, koji su svojstveni i pripovijedanju.¹

Pripovijedanje u školskom vjeronauku podsjeća na san, privlači i često očarava, uključuje i odgaja. Brojni odgojitelji naširoko su koristili pripovijedanje u svom formativnom djelovanju. I sam je Isus – kao što nam to svjedoče Evanđelja – bio vrstan pripovjedač.

Zahvaljujući don Brunu upoznali smo mnoge »lijepo priče«. Ovom prigodom zahvaljujemo mu i za njegovu spremnost da s našim čitateljima podijeli svoja razmišljanja o pripovijedanju i o svom konkretnom iskustvu pripovjedača.

2. VELIKO ZANIMANJE ZA PRIČE

- AB: *Don Bruno, kako se i kada u vama rodilo zanimanje za pripovijedanje priča i pripovijesti?*

BF: Vrlo spontano, jer sam rado recitirao. Tako bih tijekom ljeta tražio tekstove za pripremu malih predstava s mojim prijateljima. Započeo sam s komičnim tekstovima i s preradom klasika. Sve se to događalo i stoga što sam još kao pučkoškolar imao dragu prijateljicu koja je pohađala srednju učiteljsku školu i posjedovala malo kazalište. Tako smo zajednički pripremili i predstavu *Mali antički svijet*.

- AB: *Objavili ste brojne priče. Gdje ih nalazite odnosno kako ih stvarate, izmišljate?*

BF: Priče su u zraku. Čovjek je biće koje priča. Postoji abeceda života, a priče su povlašteni način za priopćavanje te abecede novim naraštajima. Ritam priče je duhovni izričaj koji ujedinjuje svijet odraslih i svijet malenih. Priče su skok u svijet simbola koji ne pripadaju nekoj određenoj dobi, nego jednostavnoj činjenici da smo »ljudski«. Na sebe samoga primjenjujem savjet: »Pročitaj sa svojim sinom po jednu strani-

* Na dnu stranice: *Il racconto nell'annuncio cristiano, nell'IRC e nella vita*, u: »Insegnare religione« 16(2003)5,26-31.

¹ Usp. npr.: G. DEL BUFALO – A. QUADRINO – P. TROÏA, *L'altro perché*. Elementi di cultura religiosa per l'IRC nella scuola secondaria superiore I, EDB, Bologna 1988, str. 33-56; A. AITKEN i dr., *Raccontare a catechismo e a scuola di religione*, Elle Di Ci, Leumann (To) 1989; B. FERRERO, *Poučne priče za katehezu, propovijedi i vjeronauk*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb 2003, str. 7-19 (Uvod: Zašto pričati priče?); R. FILIPETTI, *Fiabe d'identità tra incanto e disincanto*, Valenza educativa delle fiabe. »L'uomo di neve« di Andersen (sussidio), u: »Insegnare religione« 16 (2003) 3, 54-64.

cu svake večeri«. To je savjet američkih pedijataru roditeljima djece koja imaju problema sa školskim neuspjehom, koja su prenemirna ili su čak mentalno bolesna. Lijepe priče pokazuju se djelotvornijima od mjeseci liječenja pomoću lijekova za smirivanje ili poticanje. Stoga svaki dan nastojim čitati barem jedan sat. Pripovijesti se javljaju na najnepredvidljivije načine.

3. ZAŠTO PRIPOVIJEDATI?

- AB: *Kako kateheta ili vjeroučitelj može izabrati priču? Što treba imati na umu?*

BF: Odgovaram izričito i izravno se pozivajući na vjeroučiteljevo djelovanje: bit će lako primijeniti na školski vjeronauk ono što mu govori njegova specifična situacija.

Započnimo podsjetivši da se kršćanska zajednica oblikuje oko zajedničkoga spomena – spomena na Božja čudesa među ljudima. Upravo spominjući se muke i uskrsnuća Isusova kršćani postaju zajednica vjernika. Tu se u potpunosti shvaća izvanredna snaga »pripovijedanja priča«. »Povijest spasenja« je daleki događaj, koji je prikladan, ugodan i poticajan za pripovijedanje. On je međutim i nešto više: to je pripovijest koja se želi nastaviti, »oživiti«. Kršćanski spomen nije veća ili manja nostalgija za prošlim događajima, nego korijen života vjere, nade i ljubavi prema današnjici onoga tko pripovijeda. To je vrlo važna činjenica, koju valja imati na umu kako se uporabu pripovijedanja u katehezi ne bi svelo na razinu pedagoškog infantilizma.

O vrijednosti pripovijedanja postoji lijepo svjedočanstvo Mircea Eliadea o zatočenicima u koncentracijskim logorima: »Oni koji su imali sreću da je u njihovim barakama bio netko tko je pričao priče uspjeli su preživjeti u većem broju nego drugi. Slušanje priča pomoglo im je da prežive pakao logora.«

Pripovijedati ne znači jednostavno ponavljati neku pripovijest, nego sudjelovati u određenoj dimenziji života. U katehezi je to posebno važno jer nije riječ o naučavanju evanđelja, nego o komuniciranju živog spomena Isusa, spomena koji tumači postojanje.

Pripovijedati prema tome znači aktualizirati. I taj se aspekt može pronaći u svakom pripovijedanju. Pripovjedač i slušatelj zajedno započinju hod prema nečemu dubljemu, prema skrivenom izvoru koji bismo mogli nazvati *savjest čovječanstva*, koju provizorno i konkretno utjelovljuju. Od *komunikacije* pripovijedanje postaje *zajedništvo*, ono što se komunicira odnosi se na konkretni život pripovjedača, koji to *svjedoči*, i na život slušatelja, koji su time *dirnuti*.

»Govor tumači, zakon izdaje zapovijedi, pripovijedanje 'obraća'.«

To znači da pripovijedanje doseže osobu i u njezinom osobnom i u njezinom društvenom biću te je obvezuje da zauzme stav prema bitnim vidovima života: samoci, nemoći, zlu, patnji, smrti, vlastitom identitetu.

Pripovijedanje, u svojem banalnijem obliku, može biti i informativno: to je npr. slučaj s činjenicama koje čitamo u novinama. Ali kad pripovijedanje postane parabola, epsko pjesništvo, mit, pripovijedanje Isusove muke ili njegova uskrsnuća, tada ono potiče naše osjećaje, izgrađuje vrednote, pomaže životne izbore i izaziva promjenu, preoblikovanje, »obraćenje«.

4. PRAVILA

»DOBROG PRIPOVIJEDANJA«

- AB: *Postoje li pravila »dobrog pripovijedanja«? Koja su najvažnija?*

BF: Odgovaram kratko: Da. Evo nekih koja valja posebice istaknuti:

- Pažljivo slušaj priče. Nitko ne može pripovijedati ono što nije slušao.
- Slušaj »sve« priče (počevši od onih oko tebe).
- Načini sebi *osobni popis* priča vlastitoga naroda, svoga kraja, svoje obitelji, priča iz Biblije.
- Sakupljaj priče koje su tebi *suvremene*, a koje nalaziš u novinama, časopisima, na televiziji, u kinu, kazalištu...
- Slušaj priče *ljudi koje susrećeš*.
- Obrati pozornost na *govor tijela* onoga tko ti govori. Kako se ponaša pripovjedač? Dok govori, kako miče ruke? Pažljivo promatraj oči ljudi s kojima razgovaraš. Jesu li njihove oči uperene u tebe ili izbjegavaju tvoj pogled?
- Prati *razliku između priča* osoba koje te vole i priča osoba s kojima si u sukobu ili te ignoriraju.
- Slušaj priče koje *ti sâm* pripovijedaš.
- Zabilježi priče koje te spontano *privuku*. One mogu biti pokazatelj područja na kojemu ćeš dalje graditi.
- Nauči promatrati *odgovor svoga slušateljstva* na gestualnoj i oralnoj razini.

»Kako bi mogla u punini priopćiti svoje utješne poruke, svoje simbolične poruke i, na-dasve, svoja interpersonalna značenja, bajku valja radije pričati negoli čitati. U ovom drugom slučaju, onaj tko čita trebao bi biti emotivno uključen i u priču i u djetetov svijet i osjećati empatiju za ono što bi priča mogla za nj značiti. Pripovijedanju valja dati prednost pred čitanjem jer pripovijedanje dopušta veću fleksibilnost.« (Bruno Bettelheim)

- AB: Prilično zahtjevan zadatak na razini osobne priprave i ostvarivanja. Želite li još štogod drugo savjetovati pripovjedačima kako bi postali »vrsni pripovjedači«?

BF: Dobar pripovjedač privaja priču, obogaćuje je svojom osobom, oživljuje je. Za njega tekst postaje svjedočenje. Živi li iznutra ono što pripovijeda (napose ako je riječ o biblijskoj pripovijesti), tada se tim pripovijedanjem *i on sam mijenja*.

Nužno je prema tome:

- Imati jasnu predodžbu onoga bitnoga što se želi priopćiti.
- Biti siguran u odvijanje, tijekom radnje, osobe, dijaloge, kako tijekom pripovijedanja ne bi dolazilo do oklijevanja.
- Slušatelji moraju biti *ispred* (nikada u potpunom krugu): važno je gledati se u oči. Može se gestikulirati i mijenjati glas, ali umjereno, kako se slušateljstvo ne bi rastresalo ili nasmijavalo.
- Stvarati povoljno raspoloženje za slušanje. Slušatelji moraju biti udobno smješteni. I tijelo treba slati poruku: »Ovdje se dobro osjećam.«
- »Održavati toplim« emocionalno ozračje: učenik mora moći shvatiti da je učitelj »prisutan« i da je na raspolaganju, da se ne boji gubiti vrijeme, da nije zabrinut ili nervozan.

Još nekoliko uputa.

- Ako ti je teško shvatiti smisao neke priče, *odspavaj* nad njom. Intuicija se javlja nakon trenutaka opuštanja.
- Ne stavlaj na prvo mjesto didaktičku nakanu, tj. *ne nastoj po svaku cijenu istaknuti moralnu pouku priče*. »Slušati neku bajku i shvatiti slike koje ona predstavlja može se usporediti sa sijanjem sjemenja koje tek dijelom proklija u djetetovoj glavi« (Bruno Bettelheim). Pripovijest nije nikada *tumačenje* nekoga teksta.
- Nikad ne uspostavlaj izravnu vezu između slike iz bajke i biblijske slike. Pa makar Snjeguljičina jabuka podsjećala na Evinu jabuku. Isus nije princ iz bajke.

- Priče ne služe tome da bi se »progurala« neka religiozna poruka a da to učenici i ne primijete.
- Nemoj se ograničiti na pripovijedanje: učenici ga trebaju živjeti.
- Stvori prikladno ozračje. Pusti da djeca na maštu odgovore svojom maštom. Polazeći od priče, ona mogu pripremiti plakate, pantomime, montaže, pjesme, priče suprotnoga sadržaja itd.
- Budi strpljiv sa samim sobom i sa slušateljima.
- Pazi na opasnost od *pretjerane doze*.

5. ŠTO KOME PRIPOVIJEDATI?

- AB: *Može li se u religioznom odgoju (kateheza i školski vjeronauk) upotrijebiti bilo koja vrsta pripovijedanja?*

BF: Samo je po sebi jasno da je biblijsko pripovijedanje u središtu religijske pedagogije. Osnovno pripovijedanje, dakako, tvore biblijska pripovijesti i one pripovijesti koje se izravno odnose na povijest zajednice. Ipak, ima mjesta i za bajke i za druge fantastične pripovijesti. Iskustvo svjedoči o njihovoj korisnosti. Možda nisu doslovno »predvorje koje vodi u svijet objave«, kao što to savjetuje Kampmann, ali su zasigurno put pristupa svijetu unutar-njosti, sposobnosti zamišljaja i gotovo uvijek vode do »religioznog« razmišljanja.

- AB: *Postoji li neko razdoblje u životu koje je podobnije za pripovijedanje, za priče, basne i bajke?*

BF: Priče su za sve dobi. Odrasli su vrlo željni priča: televizija ih svakodnevno njima opskrbljuje. U gostionici i u autobusu svi pripovijedaju »priče«.

- AB: *Kakav je odnos između priča i života?*

BF: Uza sve rasprave koje se u naše dane vode oko fizičkog i intelektualnog razvoja djeteta, zaboravlja se emotivno »buđenje«,

koje je tako tipično ljudsko. Usvajanje emotivnog rječnika prethodi daljnjem intelektualnom razvoju. Prve stvari koje naučimo su »žalost« ili »užitak«. Pripovijedanje priča jedan je od načina pripremanja djeteta na afektivni život i na obogaćivanje dječjeg života. Pomoću sposobnosti zamišljaja možete ponuditi rješenja za dileme koje ih uzbuđuju, zbunjuju ili zbog kojih čak i trpe. Pripovijedanje je izvrstan način za vrednovanje emocija i za pokazivanje do koje su mjere one važne i prirodne.

Ono što valja imati na umu kad se pripovijeda neka priča jest prvotna razina osjećaja. Nije važna vrijednost stvari, nego osjećaj koji nadahnjuje. Odgojitelju koji promatra i poštuje emocije svojih malenih lako se opraštaju njegovi mali grijesi. Lako je ironizirati suze djeteta koje je izgubilo neku malovrijednu i možda čak odvratnu lutku. Zadržite se međutim nad riječju »gubitak«: kolika vrata otvara u mašti i u duši!

Svi koji su se navikli pripovijedati postali su svjesni jednostavne ali gotovo neizbježne pojave: mali slušatelji nestrpljivo iščekuju trenutak »priče«, a kad se tome pridruže pamćenje i osjećaj uvijek se dolazi do jedne druge dimenzije, neodvojive od umijeća pripovijedanja, a to je zajedništvo.

6. NEKOLIKO RIJEČI O BIBLIJI KAO VELIKOJ PRIČI

- AB: *Kaže se da je Biblija velika, čudesna priča. U kojem smislu? Koji je – po Vašem mišljenju – dio Biblije najpogodniji za pripovijedanje?*

BF: Ono što me u vezi s time najviše žalosti jest što u Italiji nema tečajeva za »biblijske pripovjedače«, kao što to postoji u mnogim zemljama. Onih nekoliko vrlo skromnih koje sam pokušao ostvariti uistinu su me začudili velikim odjekom na koji su naišli kod sudionika. Biblija je veličanstvena povijest isprepletena pričama, a is-

tovremeno je i svjedočanstvo naroda koji vjeruje: nešto jedinstveno.

7. ZAKLJUČIMO PRIPOVIJEDAJUĆI

• AB: *Kako bismo bili dosljedni, valjalo bi zaključiti kakvom pričom. Kratkom, možda dosad neobjavljenom. Što kažete? Unaprijed zahvaljujem!*

BF: Ova priča nije neobjavljena, ali do bro izriče ono što mislim.

Bio jednom neki čovjek koji se zvao Jakov. Živio je siromašno, ali bez briga, sretan iako nije ništa imao i slobodan kao ptica na grani, a glava mu neprekidno bijaše ispunjena snovima.

Svijet oko njega pričinjao mu se sivim, grubim, bezosjećajna srca, bolesnim u duši. Zbog toga je mnogo patio.

»Što da učinim«, pitao se, »kako bi svijet bio bolji? Kako da privedem dobroti ta tužna bića koja odlaze i dolaze i ne gledajući svoje bližnje?« Razmišljao je o tim stvarima idući ulicama svoga grada. Sve polaznike je pozdravljao, ali nitko nikada nije odzdravljao na njegov pozdrav.

Jednoga jutra, dok je prelazio suncem obasjani trg, pade mu na um jedna ideja. »A da im pričam priče?« pomisli. »Mogao bih im pričati o okusu dobrote i ljubavi, zasigurno bih ih poveo prema sreći.«

Popeo se na klupu i počeo govoriti gromkim glasom. Starci, iznenađene žene i djeca zaustavljali bi se na tren da ga poslušaju, zatim bi se okrenuli i nastavili svojim putem. Jakov, koji je dobro znao da se svijet ne može promijeniti u jedan dan, nije se obeshrabrio. Dan za danom vraćao se na isto mjesto i iznova gromkim glasom bez ikakvoga rezultata iznosio najdirljivije riječi iz svoga srca. Ljudi bi se opet zaustavljali, ali manje negoli prethodnoga dana. Netko bi mu se nasmijao. Drugi bi ga nazvao luđakom. On

je međutim nepokolebljivo nastavio pripovijedati.

»Riječi koje sijem, prokljati će«, mislio je. »Jednoga će dana ući u duše i probuditi ih. Moram govoriti, još govoriti.«

Uporno se svakoga dana vraćao na trg kako bi govorio ljudima, nudeći svoje priče o ljubavi i čudesima. Znatiželjnici su međutim bili sve rjeđi i uskoro je pripovijedao samo oblacima i sjenama prolaznika koji su ga posve nezainteresirano mimoilazili.

Ali on nije odustao.

Otkrio je da nije znao i da nije htio raditi ništa drugo nego pripovijedati uzorne priče, premda one nisu nikoga zanimale. Počeo ih je pripovijedati zatvorenih očiju, jedino stoga da ih čuje, ne brinući se sluša li ga tko. Ljudi su ga ostavili samoga iza njegovih zatvorenih vjeda te su, kad bi čuli njegov glas, počeli iz navike izbjegavati kutak trga u kojem je stajao pripovjedač.

Prolazile su godine. Jedne zimske večeri, dok je pripovijedao čudesnu priču o ravnodušnom sumraku, osjeti da ga netko vuče za rukav. Otvori oči i vidje dječaka. Dječak mu se podrugljivo nasmije: »Zar ne vidiš da te nitko ne sluša, nikada te nije slušao i nikada te neće ni slušati? Zašto uopće gubiš vrijeme?«

»Volio sam svoje bližnje«, odgovori Jakov. »Zato sam ih, kad ti još nisi bio ni rođen, poželio usrećiti.«

Dječak se podrugljivo nasmije: »Jadni luđake, jesu li ljudi doista postali sretniji?«

»Ne«, odgovori Jakov, odmahnuvši glavom. »Zašto si onda tako uporan?« upita dječak, obuzet iznenađnom sućuti.

Jakov je na trenutak razmišljao.

»Nastavljam pripovijedati, dakako. I pripovijedat ću do svoje smrti. Nekoć sam to činio da bih promijenio svijet...« Na trenutak usuti, a zatim se njegov pogled razbistri. Zatim nadoda: »Danas pripovijedam kako svijet ne bi mene promijenio.«